

Tako orig. 159. — prest. 101:

»whereat, with blade, with bloody blameful blade

he braveley broach'd his boiling bloody bream;

»pa bridki meč nameri v svoje grudi,
pa si presuni prsi presrčno.«

Orig. 165. — prest. 108:

»that liv'd, that lov'd, that lik'd, that look'd,
with cheer.« »Kar jih sijalo kdaj je v svetli svet.«

Najtežje pa je mesto orig. 165. — prest. 108, ki sta se mu Schlegel in Tieck naravnost izognila, s tem da sta ga izpustila. Ž. si je spretno pomagal preko te težkoče. V orig. imamo bes. igro die — umiram koncem govora Piramovega, na kar Demetrij reče: »No die, but an ace, for him: for he is but one.« (Ne kocka [die], ampak samo eno oko [točka na kocki ali karti — ace, naš as]; ker je samo eden.) Lisander nato: »Less than an ace, man; for he is dead; he is nothing. (Manj kot eno oko [točka na kocki ali karti], človek božji, kajti on je mrtev, on ni nič.)

Pri Demetriju pa gre besedna igra še dalje, ker ass, ki se izgovarja podobno kakor ace, pomeni osla.

Ž. je porabil zvezo die (umiram — kocka) in ace (oko — točka na kocki) in tako prav spretno premagal najtežavnejše mesto. Žal nam je samo za ironični pasus originala v pomeni osel. Predlagal pa bi, da se v Lisandrovih besedah črta »torej«, ki se mi zdi, da moti in ni prav utemeljen.

Orig. 165. — prest. 109. »Tezej: Najde ga pri zvezdah« (»by star-light«); — svetloval bi prestavo »pri svitu zvezd«, ker je sedanja prestava dvoumna in posebno, ker ni formalnih ozirov, ki bi jo zahtevali. — Moje opazke se bodo zdele mogoče komu malenkostne, vendar ravno, ker cenim ogromni trud in neoporečno spretnost g. prevajalca, sem se tudi jaz potrudil malo bolj kot bi se bil pri vsakdanjem prevodu, ker pri takem resnem delu je včasih tudi malenkostna opazka važna, da se izboljša, kar mogoče še ni zadostno izpolnjeno.

Frst.

Spiridion Gopčević: *Serbokroatisches Gesprächsbuch*, verbunden mit kurzer Sprachlehre und Wörterverzeichnis. Verl. Julius Groos, Heidelberg, 1920. 350 strani. Knjiga obsega tri dele, v prvem podaja najpotrebnejše iz srbo-hrv. slovnice; v drugem imamo res praktično zasnovano zbirko, razgovorov, v tretjem kratek besednjak, ki je grupiran po predmetnih in pojmovnih skupinah. V splošnem sodim, da bo knjiga popolnoma ustrezala svojemu namenu: posredovati praktično znanje srbo-hrvaščine Nemcem, v kolikor jim je potrebna za vsakdanjo porabo na popotovanju ali v vsakdanjem občevaranju z Jugoslovani. Edino s tega stališča je tudi opravičljivo, da se pisatelj ni skoro prav nič oziral na cirilico. Ne zdi se mi pa opravičljivo, da je uvel dve pravopisni novosti, ki jih srbohrvatska latinica dosedaj ne pozna, namreč: *ě*, ki naj bi ga čital vsak Jugoslovian v svojem prirojenem dialektu kot *e*, *i*je ali *i* in *g* za *d* (*dj* ali *gj*). Neumestno se mi zdi v takih čisto praktičnim namenom posvečenih knjigah uvajati take novotarije, ko bi vendar morale podati to, kar je in ne kar bi bilo po pisateljevem mnenju boljše ali pametnejše. — Dalje se nam je zdelo, da je vprašanje naglasa za tujca premalo obširno obdelano, posebno pa smatramo za potrebno, da je v

takih in podobnih praktičnim namenom posvečenih knjigah naglas dosledno izveden v besednjaku in razgovorih pri vseh besedah ali v našem slučaju pri več kot dvozložnih, ker drugače je učenec v vedni zadregi, kako ima naglasiti. — Neprijetno dirne Slovence ono mesto v razgovorih (str. 189), kjer se nas dotakne; pozabiti bi vendar ne smel, da take pavšalne izjave vzbude v učencu-Nemcu čisto nepravde predstave o Sloveniji. Tako čitamo tu: »U Istriji, Kranji i Koruškoj žive — isto kao u južnoj Štajarskoj — poglavitno Sloveni, poměšani s Němcima i Talijancima. — Slovenski je jezik narečje srpsko-hrvatskoga jezika...« Žalostno je, če je to zakrivilo neznanje, še bolj pa, če navadna površnost, ki se pisatelju ni zdelo vredno izogniti se ji radi — nas. — Malo čuden vtis napravi tudi na čitatelja, ko vidi, kako sili pri vsaki najmanjši priliki v ospredje osebnost pisateljeva, ki piše o sebi na str. V. in VI.: »...ich (betrachtete) mich gewissermassen als Bindeglied zwischen Deutschland und Slaventum. Durch meine Mutter habe ich nämlich auch deutsches Blut in den Adern, wenn auch alle meine Vorfahren bis zum Jahre 636 hinab Serben waren und ebenso fast alle ihre Gattinnen. (Denn die paar byzantinischen Prinzessinnen meiner königlichen Ahnen des Mittelalters und die zwei venezianischen Gräfinnen meiner Ahnen des 17. Jhrh. fallen nicht ins Gewicht.)«; vsa v cirilici podana berila na str. 85—94 so ponatili člankov o pisatelju, kakor bi bili ti večidel iz provincialnih časopisov vzeti ponatisi cvet srbske literature in stilistike. Dalje se vrti ves razgovor pri knjigotržcu (str. 199—204) skoro izključno okoli Gopčevićevih knjig. — Kljub temu pa se nam zdi, da bo knjiga v splošnem odgovarjala svojemu praktičnemu namenu.

Frst.

Др. Васил Поповић, Историја Југословена, I. свеска. Сарајево, 1920.

Ta s stališča današnjega državnega edinstva pisana jugoslovanska zgodovina prinaša v svojem izišlem prvem snopiču pregled in opis najvažnejših političnih in kulturnih dogodkov, ki so bili odločilnega vpliva in pomena za razvoj treh jugoslovanskih plemen tekom takozvanega srednjega veka. Delo je — bodisi zavestno ali nezavestno — omejeno le na oni del južnih Slovanov, ki je danes združen v kraljestvu SHS in se torej po krivici zove »Istorija Jugoslovена«. O tem namreč, da bi Bolgari ne tvorili integralnega dela jugoslovenstva, ne dvomi pač nihče, in zgodovinska dejstva sama bi nas poučila, da je tudi v prošlosti naš teritorij ne le enkrat živel z bolgarskim skupno življenje. Srbija, Macedonija, Duklija in Slavonija so zvale nekoč bolgarske vladarje za svoje in v literarni zgodovini se nekateri pisci pripisujejo temu in onemu plemenu. Zgodovina bi morala v najširših plasteh narodovih utrditi zavest, da bo jugoslovansko vprašanje šele takrat končnoveljavno rešeno, ko bodo segale meje Jugoslavije od Soče pa do Čataldže, ko bodo oblikovala njeno obal tri morja: modro jadransko, belo egejsko in črno morje. Tako pa imamo v predležečem delu zgodovino le treh, že danes državno ujedinjenih jugoslovanskih plemen.

Pisatelj nam ni nameraval s samostojnim raziskavanjem ali na podlagi doslej še nepoznatih virov podati novih dejstev, marveč je hotel le iz že doslej

nepobitno ugotovljenih zgodovinskih faktov kazati na medsebojno vzročno zvezo dogodkov naše minulosti. Uvodoma sicer zanikuje vpliv posameznih osebnosti na razvoj, potek in smer političnega in kulturnega življenja, toda tekom razprave same se pa zdi, da je prišel do uverjenja, da morejo močne osebnosti prikliti v življenje nove tvorevine in vtisniti javnemu življenju in pojmovanju žig lastne osebnosti (Nemanja, sv. Sava, Dušan Silni). Na nekem mestu pisec izrečno ugotavlja, da bi mogel ujedinjenje izvršiti samo jak vladar (str. 46), zopet drugje pa nam pripoveduje, da so se sodobniki zgledovali, ko se je kralj Milutin oženil s premlado princezo Simonido, kar navajam izmed mnogo drugih prvo le kot dokaz, kako težko je izločiti vpliv silnih mož — zlasti še v srednjem veku, ko je vse javno in politično življenje bilo osredotočeno v tanki plasti plemstva, odnosno vladarja, ki je znal isto ukloniti svoji volji — drugo kot zgled, kaj za »sintetičen pregled razvoja zemlje in naroda« ni ravno bistvene važnosti.

Pri opisu selišč Srbov in Hrvatov pred selitvijo na jug bi bilo treba poudariti, da so se pomikali iz Zakarpatja nekako v istem sosedstvenem razmerju, kot jih kaže poznejše historično naselenje: Slovenci (ki jih Popović tu ne omenja) so tvorili najzapadnejše krilo, ki se je dotikalo neposredno češkega življa. Odtod si moremo razlagati nekatere jezikovne sličnosti koroškega kot našega najzapadnejšega narečja s češčino (vigred, modliti). Ravno Slovenci smo prišli iz današnjih karpatskih slovaških krajev: mi in Slovaki, ki se sami zovejo Slovenci, smo do danes ohranili staro skupno ime, kar si razlagam tako, da pri obeh teh dveh plemenih vsled kratkotrajnosti oziroma pomanjkanja večjih državnih tvorb ni bilo prilike, da bi se bilo ime vladajočega rodu razširilo in spojilo z vladanim teritorijem, kot je bilo to mogoče pri Hrvatih in Srbih. Tudi Dubrovničani, ki niso priznavali niti hrvatske niti srbske nadoblasti, kličejo jezik svoje renesančne kulture enostavno »slovinski«.

V knjigi je nekaj netočnosti, ki jih velja popraviti, ker sem prepričan, da se bodo sicer prepisavale brez kritike in šle, kakor je že navada, iz rok v roke. Predvsem ne drži pavšalna trditev, da je Karantanija obsegala celokupno slovensko ozemlje. Prvič zato ne, ker v njej niso bili nikdar zapopadeni Slovenci, ki so stanovali v Panoniji, po Solnograškem ter po današnjem Gor. in Dol. Avstrijskem. Saj zovejo zgodovinski viri zemljo med Anizo in Dunajskim lesom naravnost Slověnijo (Sclavinia, partes Sclavanorum). Drugič pa zato ne, ker pojem Karantanije tudi v javnopravnem oziru ni stanovit, njen obseg se je iz stoletja v stoletje krhal, dokler se ni skrčil v ozke današnje meje. Oporekati moram dalje trditvi, da je bila Karantanija povzdignjena v vojvodstvo radi večje obrane proti Madžarom: kajti moč teh slednjih je bila že 20 let prej strta z bitko na leškem polju. S to povzdigo so hoteli nemški cesarji le razbiti prenevarno moč bavarskih vojvod, ki jim je Karantanija pripadala. Zgrešeno je mnenje, da bi se bila izvršila grupacija mejnih grofij po želji koroških vojvod; za to so bili merodajni drugi, predvsem rodbinski, fevdalni in splošnopolitični oziri. Trditev, da je bil kraj X. stol. ojačen nemški vpliv na slovenski živelj, bi moral pisec utemeljiti s preminulo madjarsko nevarnostjo, sicer obvisi kot domneva v

zraku. Tu naj tudi omenim, da karantanska marka ni obsegala južnega Štajerja, marveč Srednje in Zgornje Štajerske ob Muri. Južni Štajer v delu Savinjske doline pa je pripadal pozneje začasno Kranjski, ki se ni omejevala le na Gorenjsko stran, pa tudi ne moremo reči o njej, da je tvorila še v X. in XI. stoletju edinstveno upravno področje.

Pri obredu vojvodskega ustoličenja omenja P. »hromu slijepu kobilu«, česar pač viri, ki pridejo tu v poštev, nikjer ne trdijo. Enej Silvij Piccolomini govori le o mršavosti črne vola in konja. V izrazu »macie deformis equa« označuje pridevnik le estetično posledico mršavosti, nikakor pa ne smemo besede deformis vzeti iz konteksta ven in si jo samostojno, pa tudi svojevolično tolmačiti v gornjem smislu, kot je to storil Popović, gotovo pod vplivom zadevnega dr. Vošnjakovega publicističnega spisa.¹ Oba starejša vira (opat Vetrinjski in Otokarjeva kronika) ne omenjata mršavosti bika in kobile, marveč trdita le, da ste bili živali marogasti, — o sleposti in hromosti ne govori nobeno zgodovinsko utemeljeno sporočilo. Da je značil udar v lice pravico do revolucije, je tudi trditev, kateri se ne morem pridružiti. Ta udarec naj bi vojvodo le potrdil v njegovem novem pravkar formalno izvršenem dostojanstvu. Enej Silvij skuša dokazati cerkven značaj vsega tega obreda. Ali se nam v tem slučaju ne vsiljuje nehote sličnost z rahlim birmanskim udarcem po licu? Na drugi strani bi pa mogel ta udarec opominjati vojvodo na njegovo neposredno pred tem storjeno obljubo, da hoče biti vsem dober in pravičen sodnik. Opraviti bi imeli v tem slučaju s preostankom in vplivom bavarskega običajnega prava, da so pri važnejših pravnih dogodkih okoli stoječe, zlasti mlajše priče uhljali ozir. očohali, da se jim je zadeva vtisnila bolje v spomin. Zato najdemo v starejših koroških listinah vedno natančno ločene priče po slovenskem in bavarskem načinu (= testes per aures tracti). Nekoliko predaleč gre tudi trditev, da so vojvodi do XVII. stol. polagali nastopno prisego slovensko: le slovenskim fevdnikom se je čitala zakletva v slovenskem jeziku.

Pri opisovanju Metodovega delovanja in nasprotovanja nemške duhovščine bi moral pisatelj na vsak način vsaj omeniti moralno oporo, ki jo je za svoje početje imel nemški episkopat v istočasno nastalem cerkvenem razkolu v Carigradu. Ukinitve slovenskega bogoslužja v Primorju pa niso toliko pospeševali papeži, ko visoka romanska duhovščina s kraljem Tomislavom na čelu. Ravno nasprotno, kazati bi bilo potreba na svetovno-politične nagibe, vsled kojih so pa-

¹ Dr. Bog. Vošnjak: Poglavlje o stari slovenski demokraciji z epilogom dr. N. Županiča. Iz angleščine preložil ing. N. Zupanc, Lj. 1919, str. 5. Tudi razlaga, ki jo navajamo spodaj, da je udarec v lice pomenjal pravico do revolucije, je vzeta iz iste brošure, str. 8. Zanimalo nas je, odkod se je pojavila »hroma, slepa kobila«; zdi se nam, da je mogoče samo posledica netočne prestave iz angleščine in bi bili radi dognali, kak izraz je rabil Vošnjak v originalu, vendar ga v Ljubljani ni bilo mogoče dobiti v roke. V drugem angleškem spisu »A bulwark against Germany«, str. 45, omenja Vošnjak tudi ta obred, a govori samo o »a dappled mare and a dappled „ox“«, kar bi pomenilo »marogast« in nič več; to nas je še bolj potrdilo v naši domnevi. — Op. ur.

peži sistirali sklep splitskega cerkvenega zbora (1060) glede ukinjenja slov. službe božje. Karlovi cerkveno-politični razdelitvi (811) v kulturnem in narodnem oziru ni pripisovati bogvekake važnosti. Da je sever v narodnostnem oziru v toliki meri podlegel, je pripisovati v prvi vrsti redki naseljenosti teh pokrajin, na katere je vrh tega nemški val najpreje in neposredno butil. Sicer so pa nemški svetni kot cerkveni knezi v enaki meri tudi na svojih obširnih posestvih južno od Drave naseljevali nemški življ; nemški fevdni sistem se ni ustavil pred Dravo, marveč je žugal celo Italiji, da jo uduši. Sploh so vzroki in posledice mnogostranskega srednjeveškega fevdalizma in partikularizma premalo plastično orisani. Pisec meni, »da je zakon iz l. 1231 (misli menda na constitutio in favorem principum) šele dekretiral razne napol suverene grofije in kneževine, ko je bilo to vendar že v razvoju zaključeno in je bil takrat le dejanski stan uzakonjen. Ob tej priliki bi bilo omeniti tudi analogen razvoj v področju ogrskega vpliva, ki kulminira v zlati buli ter pokazati na vzroke, ki so na jugoslovanskem ozemlju preprečili snovanje manjših državnih tvorb po nemškem vzorcu, — kako je rastla monarhična oblast in z napredujočo recepcijo rimskega prava izpodjedala temelje fevdalizmu, kako se končno v tej luči kaže borba med absolutno močjo deželne kneza in podložniki v pogostih kmečkih uporih, kojih geslo je bilo uprav boj za staro pravdo. Pisatelj je imel dovolj prilike, da bi mogel primerno osvetliti delovanje hrvaškega in srbskega plemstva, ki je bilo državotvoren element le v svojo korist:» kakor Hrvatje Ogrce, tako so podpirali Srbi svoje turške gospodarje in sklepali krvne vezi z njimi. Če je šel srbski seljak v gore, ga ni vodila tje toliko nacionalna zavest ali »borba brez kompromisa«, kakor meni Popović, marveč bridko dejstvo, da v rodni vasi ni bil varen ni življenja ni imetja. Ni na mestu olepšavati n. pr. dejstva, da srbsko plemstvo ni znalo ali ni hotelo izrabiti turškega poraza pri Angori, češ, da je bilo to takrat že nemogoče, ker so si bili bojda Turki v teku niti 50 let utrdili na Balkanu »narodno osnovico za svojo državnu vlast«, ko jim te narodne baze Evropa še danes ne priznava. Plemstvo opravičuje tudi s tem, češ da je bilo izkusilo, da od krščanskega zapada ni bilo pričakovati pomoči. Ni mi jasno, kako more spraviti P. v sklad s to trditvijo dejstvo, da je bila v bitki pri Nikopolju odločilna za turško zmago ravno pomoč srbskih čet Štefana Lazarevića. O vprašanju, ali je bilo za Srbe res najugodnejše pravoslavlje, je skušal P. marsikaj povedati, kar človeka noče prepričati; da bi med Srbi in Bolgari zijaš še širši prepad, če bi obe plemeni razen političnega ločil tudi verski razdor, tega razloga pa ne najdem nikjer v tej zgodovini Jugoslov. vanov. Da je zveza Hrvatske z Ogrci donesla učvrščenje hrvatske nacionalnosti in državne ideje, tak zagovor prepustimo raje raznim unionistom, kakor tudi žalost za slovanskimi Šponhajmovci, Celjani i. dr. Utemeljitev, da južni Slovani zato niso snovali lastnih mest, ker je naš narod od pamtiveka seljaški in živi najraje v raztrganih malih naseljih, se zdi, kakor bi jo čitali v kakem ljudskošolskem berilu; je kot bi rekali, da so stari Slovani raje hodili peš, ker niso marali železnic. O razvoju trgov in mest bi trebalo spregovoriti iz narodnogospodarskega stališča; zdi se mi, da

je piscu neznano, da je dal že Ljudevit Posavski poklicati zidarje iz Italije, da so mu stavili gradove in mesta. Tu mi je pripomniti, da skladišnega prava ni imel samo Beljak.

Razdelitev knjige po raznih kapitolih se mi zdi dokaj nejasna, često obravnavajo poglavja popolnoma nekaj drugega (n. pr. XI., politiška geografija), kot bi iz naslova pričakoval, razni deli niso pregnantno označeni, mnogokaj se ponavlja, in sicer na ta način, da pisatelj to, kar v enem odstavku trdi, v prihodnjem često rad predrapira, kar gotovo ustaljenosti in umerjenosti sodbe ni v prid. Dostikrat naletimo na razne apodiktčne trditve, ki bi jih moral, če ne dokazati, pa vsaj verjetno predočiti (prim. pleonazme o rasnih in državotvornih dobrinah raškega tipa). Kar tiče literature, katere pa ne najdem nikjer navedene, jo je pisec v glavnem izrabil, v specialnih vprašanjih pa ista itak premnogokrat čisto odpove. Pri virih omenja samostanske mrtvaške knjige iz okolice Linca, kar je gotovo zamenjal z onimi št. peterskega samostana v Solnogradu, tudi ni razvidno, da je takozvani ljubljanski rokopis istoveten s stiškim. V delu je več nepopravljenih tiskovnih napak, ki gredo večjidel na rovaš nejasne cirilice ter en lapsus calami: Ljubljanski, mesto Ljubeljski trg (= Tržič).

Jos. Mal.

Umetnost.

XVII. umetnostna razstava. — V maju in juniju smo doživeli v Ljubljani v Jakopičevem paviljonu XVII. razstavo. Razstavili so: Čargo L., Dolinar L. (kipar, je svoja dela po slučaju s kritiko dr. Dobide v »Jugoslaviji« umaknil z razstave), Gašpari M., Guštinčič P., Jakac B., Jakopič R., Klemenčič F., Kralj A. in Kralj F. (oba kiparja in slikarja), Kos G. A., Kos V. (kipar), Napotnik I. (kipar), Omahen I., Pilon V., Povirek I. (kipar), Sterle F., Tratnik F., Vavpotič I., Zajec I. (kipar), Zupan F., Zupanec A., Žmitek P. — Razstavljenih je bilo vsega skupaj okrog 140 del. Zastopana ni bila naša celokupna umetnost, ampak z malimi izjemami samo ena skupina. V splošnem je bilo opazati dve struji, ki sta si držali nekako ravnovesje, zunanji uspeh razstave pa je bil odločno pri mlajši struji. Kljub temu pa smo lahko videli precej jasn pregled čez umetniška stremjenja pri nas v zadnjih 20 letih. Vse, kar je bilo na razstavi zrelega ali mladega, kipečega, o talentu po izrazu stremečem pričajočega, se giblje med dvema poloma, med katerima niha vsa sodobna evropska umetnost umirajoča in vstajajoča, pota v bodočnost iskajoča, med impresionizmom in ekspresionizmom. Oddaljevanje od prvega in bližanje k drugemu, to je smer, po kateri gre naša umetnost, kakor nam jo je pokazala ta razstava.

Pravzaprav je meni, ki sem 5 let živel brez stika z domačo umetnostjo, težko pisati poročilo o ti razstavi, ker mi je nedvomno odšel marsikak moment, ki je v razvoju naše umetnosti važen. Jasno pa mi je vendar, da se zadnjih 10 let sem pripravljala pod vplivi zapadne in srednje Evrope važen preobrat, katerega glasniki prihajajo na ti razstavi enakopravno z impresionisti do veljave. Ta prevrat se je izvršil sicer na celokupnem umetnostnem polju, vendar je pri nas njegov hod posebno jasn v slikarstvu; in tudi na sedanji razstavi